

УДК 343

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2023.7>**С. Бугера,**

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
начальник відділу дослідження проблем протидії корупції та загрозам економічній безпеці
Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою
злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

ДО ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Постановка проблеми. Відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом завдає значної шкоди установам фінансового сектора, які мають забезпечувати процес економічного зростання, при цьому підвищується рівень злочинності та корупції, знижується ефективність діяльності реального сектора економіки [1]. Відмивання злочинних доходів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення на сьогодні є одними з найбільших загроз як в Україні, так і в інших державах. Легалізовані злочинні кошти є для злочинних організацій та осіб, які вчиняють злочини, ресурсами для скоєння нових злочинів та ухилення від відповідальності за їх вчинення. Система запобігання та протидії запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення у рамках документів Організації Об'єднаних Націй, міжнародних конвенцій, ратифікованих Україною, стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті ЄС, визнана обов'язковим елементом економічної безпеки сучасної держави. Мінімізація загроз відмивання коштів та фінансування тероризму потребує цілеспрямованих та скоординованих

зусиль усіх учасників системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [2].

Аналіз наукових досліджень. Питання протидії легалізації доходів, одержаного злочинним шляхом досліджували у своїй праці такі вчені, як П. П. Андрушко, А. С. Беніцький, М. В. Бондарєва, О. О. Дудоров, Т. М. Тертиченко та інші. При цьому процеси цифровізації економіки та необхідність забезпечення удосконалення протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, потребують проведення подальших наукових досліджень.

Метою статті є дослідження проблем протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та удосконалення відповідного масиву законодавства з даного питання.

Виклад основного матеріалу. Доходи одержані злочинним шляхом – це будь-які активи, одержані прямо чи опосередковано внаслідок вчинення злочину. При цьому злочинці намагаються здійснити легалізацію (відмивання) доходів із маскуванню джерел їх незаконного походження. Ця проблема є поширеною у світі, тому Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC) через Глобальну програму заохочує

держави розробляти політику протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, здійснює моніторинг і аналіз відповідної інформації, підвищує обізнаність громадськості щодо даної проблеми та діє як координатор ініціатив для спільного прийняття рішень. Відмивання грошей – це процес, який зазвичай складається з трьох стадій, мета якого остаточно здійснити легалізацію коштів для подальшого використання в межах законної фінансової системи, це зокрема: 1) укладання; 2) прикриття; 3) інтеграція [3].

На стадії укладання злочинці намагаються ввести у фінансову систему «брудні» гроші готівкою або будь-яким іншим видом товарів (завжди незаконного походження). Тобто саме тут вони намагаються надати видимість законності тим товарам, придбаним внаслідок незаконної діяльності. Стадія прикриття також відома як диверсифікація, тінізація або, на міжнародному рівні, як нашарування. На цьому етапі головним чином намагаються усунути походження грошей, раніше введених у фінансову систему, завдяки великій кількості фінансових операцій. На стадії інтеграції, після виконання серії послідовних операцій гроші повертаються до «відбілюючого» агента, виконуючи мету: перетворити «брудні» гроші на очевидно легальні гроші, щоб вони могли використовуватися у фінансовій системі [4].

Легалізація (відмивання) коштів має, зокрема, такі наслідки: фінансування організованої злочинності та тероризму: заохочення корупції в державних органах і приватних установах; зменшення державних доходів від оподаткування; вплив на добросовісність бізнесу та фінансових установ, заохочення громадськості до втрати довіри до них; підлив суспільної довіри до демократичних інституцій держави та її економіки [5].

Тому протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом розглядається у світі як

проблема, що потребує вирішення на міжнародному рівні. Зокрема, комітет експертів з оцінки заходів протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму (MONEYVAL) є моніторинговим органом Ради Європи, відповідальним за оцінку дотримання основних міжнародних стандартів боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму та оцінку ефективності застосування цих стандартів, а також за надання рекомендацій національним органам влади щодо необхідних удосконалень їхніх систем. Зокрема, в Стратегії MONEYVAL на 2023–2027 роки вказується, що відмивання грошей, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення підриває верховенство права та демократію та є стратегічними загрозами мирному життю суспільств і стабільності економік [6].

При цьому міжнародна група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) є глобальною організацією з контролю за відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Група розробляє міжнародні стандарти, спрямовані на запобігання цій незаконній діяльності [7]. Зокрема, ФАТФ відслідковує процеси й вивчає способи відмивання грошей, розробляє заходи протидії, сприяє запровадженню стандартів боротьби з відмиванням грошей. Спочатку пріоритетом ФАТФ була боротьба з відмиванням доходів, отриманих від торгівлі наркотиками. Сьогодні діяльність ФАТФ має три головних напрямки: 1) розширення дії прийнятих нею рекомендацій на всі континенти і регіони земної кулі; 2) перевірка того, як виконуються в державах-членах і як впроваджуються в інших державах заходи для боротьби з відмиванням грошей, засновані на 40 рекомендаціях ФАТФ, які є керівництвом до дії; 3) відстеження загальносвітових методів і схем відмивання злочинно нажитих капіталів та розробка контрзаходів. Ключовим документом ФАТФ

є рекомендації, які викладені у формі щорічних звітів організації [8].

Необхідно зазначити, що США є однією з перших країн, яка почала боротися з відмиванням грошей (це вважається злочином у США з 1986 року). Мережа боротьби з фінансовими злочинами (FinCEN) була заснована в 1990 році міністром фінансів. Зокрема, офіс Міністерства фінансів США збирає та аналізує фінансові операції щодо внутрішнього та міжнародного відмивання грошей, фінансування тероризму та інших фінансових злочинів. При цьому фінансові установи повідомляють FinCEN про підозрілу діяльність [9].

Відповідно до Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року [2] до актуальних ризиків і загроз у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні належать: функціонування конвертаційних центрів та фіктивних компаній, що діють як легальні підприємницькі структури, які на сьогодні залишаються найбільш поширеними інструментами для відмивання «брудних» грошей; використання нових інформаційних технологій, віртуальних активів з посиленою анонімністю та неприбуткових організацій для відмивання коштів та фінансування тероризму; довготривала процедура удосконалення законодавства у зазначеній сфері та адаптації його до міжнародних стандартів та ін. Загалом метою реалізації вказаних Основних напрямів є інституційне, законодавче, організаційне та практичне удосконалення системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та

фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення відповідно до міжнародних стандартів.

При цьому наслідками неефективної системи мінімізації актуальних ризиків і загроз у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення є: погіршення криміногенної ситуації в країні, поширення злочинності, тіншової економіки, корупції; зниження рівня доходів державного бюджету.

Відповідно до Плану заходів з реалізації Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року [10] передбачається: виявлення та припинення протиправної діяльності конвертаційних центрів і підприємств, діяльність яких має ознаки фіктивності (зокрема з використанням механізмів «транзиту», «скруток» та «зустрічних потоків»), задіяних у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму, а також здійснення заходів з припинення їх діяльності; забезпечення функціонування та розвитку єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення удосконалення відповідної законодавчої бази для регулювання діяльності казино та азартних ігор, зокрема в Інтернеті, щодо заходів запобігання, виявлення та звітування про легалізацію (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, відповідно до міжнародних стандартів. Також передбачається підготовка методичних рекомендацій для суб'єк-

тів первинного фінансового моніторингу щодо: застосування ризик-орієнтованого підходу під час аналізу та виявлення підозрілих фінансових операцій з урахуванням результатів Національної оцінки ризиків та секторальних оцінок ризиків; автоматизації процесів фінансового моніторингу, зокрема запровадження IT-рішень для дата-центричної моделі виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, дистанційної ідентифікації та верифікації клієнтів, виявлення підозрілих фінансових операцій, у зв'язку із запровадженням нових технологій.

Необхідно зазначити, що Державною службою фінансового моніторингу України, як підрозділом фінансової розвідки України, в умовах воєнного часу, вживаються посилені заходи практичного та організаційного характеру щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. За 2022 рік Держфінмоніторингом до правоохоронних органів направлено 934 матеріали (з них 550 узагальнених матеріалів та 384 додаткових узагальнених матеріалів). У вказаних матеріалах сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів, та із вчиненням кримінального правопорушення, становить 75,7 млрд гривень. За 2022 рік загальна сума зупинених Держфінмоніторингом фінансових операцій та заблокованих коштів становить у еквіваленті 7,7 млрд гривень [11].

Необхідно зазначити, що запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму є одним з найбільш важливих завдань у сфері фінансів та банківської діяльності. Для виявлення та запобігання відмиванню грошей використовують AML – це абревіатура від Anti-Money Laundering (з англ. протидія відмиванню коштів). Це комплекс заходів та процедур, які

призначені для запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей. Тобто політика AML спрямована на те, щоб злочинці не могли вільно розпоряджатися своїми коштами, отриманими злочинним способом. Зокрема, на криптобіржах політика AML зазвичай містить ряд заходів, спрямованих на забезпечення відповідності до міжнародних стандартів у сфері боротьби з відмиванням грошей. Основні компоненти політики AML включають: клієнтську ідентифікацію (KYC) – верифікацію особи, яка реєструється на платформі; контроль транзакцій – допомагає виявляти підозрілі активності, такі як необґрунтовані перекази великих сум грошей чи повторні операції; політику повідомлення про підозрілі транзакції – процедуру повідомлення відповідних органів про будь-яку підозрілу активність, яку вони виявили. При цьому AML захист є важливим для ринку криптовалют з кількох причин: 1) запобігання легалізації доходів зі злочинної діяльності – криптовалюти транзакції є анонімними та можуть бути використані для легалізації доходів зі злочинної діяльності, такої як торгівля наркотиками, зброєю, торгівля людьми тощо. AML-процедури допомагають відстежити та зупинити такі транзакції; 2) запобігання фінансуванню тероризму – криптовалюти можуть бути використані для фінансування терористичних організацій. AML-процедури також допомагають виявляти та запобігати такому фінансуванню; 3) регулятивна схема – криптовалюти досі не мають чіткого регулювання, але деякі країни розробляють свої власні правила. AML-заходи можуть бути частиною цього регулювання, допомагаючи контролювати та відстежувати транзакції та дотримання правил [12].

Такі технології, як штучний інтелект та машинне навчання стають все більш поширеними і дозволяють автоматизувати багато ручних процесів боротьби з відмиванням грошей,

що допомагає більш ефективно виявляти ризики фінансових злочинів. Зокрема, ці технології включають глибоке навчання, нейронні мережі, генерування та обробку природної мови, навчання без учителя та кластеризацію, автоматизовані роботизовані процеси тощо [13].

З метою підвищення рівня протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом в Австрії відбулась установча зустріч учасників проекту «Інноваційні політичні рішення щодо зменшення ризиків з відмивання грошей, пов'язаних із віртуальними активами». Сторони обговорювали спільні рішення у сфері регулювання ринку криптовалют, а також ризики, пов'язані з їхнім використанням у злочинних цілях. Організатори проекту – Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Управління ООН боротьби з поширенням з наркотиків і злочинності (UNODC). У рамках проекту співробітники кіберполіції мають можливість отримати доступ до необхідних інструментів для фінансового моніторингу та розслідувань правопорушень, пов'язаних із віртуальними активами. Крім цього, обмін досвідом на єдиній платформі між учасниками проекту має сприяти розслідуванню воєнних злочинів, які вчиняються з використанням віртуальних активів [14].

Висновки. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, негативно впливає на показники економічного зростання, розмір та структуру валового внутрішнього продукту, структуру споживчого попиту, конкуренцію, доходи населення, рівень безробіття, легальні фінансові потоки, інші макроекономічні показники, репутацію держави, органів державної влади, правоохоронної системи, фінансових установ тощо [2]. Для підвищення рівня протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню

тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення доцільним є розроблення та прийняття відповідної Стратегії на період до 2025 року та Плану заходів щодо її реалізації з відображенням практичного зарубіжного досвіду з даного питання.

У статті розглянуто питання протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Встановлено, що доходи, одержані злочинним шляхом, це будь-які активи, одержані прямо чи опосередковано внаслідок вчинення злочину, зокрема валютні цінності, рухоме та нерухоме майно, майнові та немайнові права, незалежно від їх вартості. При цьому фінансування розповсюдження зброї масового знищення – надання, збір чи використання будь-яких активів для розповсюдження зброї масового знищення, за вчинення яких передбачені міжнародні санкції. Фінансування тероризму – надання чи збір будь-яких активів прямо чи опосередковано з метою їх використання або з усвідомленням можливості того, що їх буде використано повністю або частково: для будь-яких цілей окремих терористом чи терористичною групою (організацією); для організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи (організації), сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму, виїзду з України та в'їзду в Україну з терористичною метою, провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій. Легалізовані злочинні кошти є для злочинних організацій та осіб, які вчиняють злочини, ресурс-

сами для скоєння нових злочинів та ухилення від відповідальності за їх вчинення. Відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, негативно впливає на показники економічного зростання, розмір та структуру валового внутрішнього продукту, структуру споживчого попиту, конкуренцію, доходи населення, рівень безробіття, легальні фінансові потоки. інші макроекономічні показники, репутацію держави, органів державної влади, правоохоронної системи, фінансових установ тощо. Для підвищення рівня протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення доцільним є розроблення та прийняття відповідної Стратегії та Плану заходів щодо її реалізації з відображенням практичного зарубіжного досвіду з даного питання.

Ключові слова: протидія, легалізація доходів, відмивання доходів, одержання злочинним шляхом, законодавство.

Bugera S. On the issue of combating the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime

The article deals with the issue of combating the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime. It is established that the proceeds of crime are any assets obtained directly or indirectly as a result of the commission of a crime, including currency values, movable and immovable property, property and non-property rights, regardless of their value. At the same time, the financing of the proliferation of weapons of mass destruction is the provision, collection or use of any assets for the proliferation of weapons of mass destruction, the commission of which is subject to international

sanctions. Financing of terrorism - provision or collection of any assets directly or indirectly for the purpose of their use or with the awareness of the possibility that they will be used in whole or in part: for any purposes by an individual terrorist or terrorist group (organization); for the organization, preparation or commission of a terrorist act, involvement in the commission of a terrorist act, public calls for the commission of a terrorist act, creation of a terrorist group (organization), assistance in the commission of a terrorist act, training in terrorism, departure from Ukraine and entry into Ukraine for terrorist purposes, conducting any other terrorist activity, as well as attempts to commit such actions. Legalized criminal funds are resources for criminal organizations and individuals who commit crimes to commit new crimes and evade responsibility for their commission. Laundering of proceeds obtained through crime has a negative impact on economic growth indicators, the size and structure of the gross domestic product, the structure of consumer demand, competition, incomes of the population, the level of unemployment, and legal financial flows. other macroeconomic indicators, the reputation of the state, state authorities, the law enforcement system, financial institutions, etc. In order to increase the level of countermeasures against the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction, it is advisable to develop and adopt the corresponding Strategy for the period until 2025 and the Action Plan for its implementation, reflecting practical foreign experience on this issue.

Key words: counteraction, legalization of income, money laundering, obtaining by criminal means, legislation.

Література

1. Negative Effects of Money Laundering on The Economy. URL: <https://sanctionsscanner.com/blog/negative-effects-of-money-laundering-on-the-economy132#:~:text=Money%20laundering%20damages%20financial%20sector,drug%20trafficking%20and%20terrorist%20organizations>
2. Основні напрями розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 435-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80#Text>
3. Money Laundering. URL: <https://www.unodc.org/romena/en/money-laundering.html>
4. Етапи відмивання грошей. URL: <https://uk.economy-pedia.com/11034351-phases-of-money-laundering#menu-1>
5. Розслідування та судовий розгляд кримінальних проваджень щодо легалізації (відмивання) коштів: посібник для суддів. URL: <http://www.nsj.gov.ua/files/1630574896%DA3.pdf>
6. Україна разом з іншими членами MONEYVAL зобов'язалися посилити боротьбу з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. URL: <https://www.moj.gov.ua/uk/news/ukraina-razom-z-inshimi-chlenami-moneyval-zoboviazalisia-posiliti-borotbu-z-vidmivanniam-koshtiv-ta-finansuvanniam-terorizmu-3975#:~:text=B6>
7. FATF. URL: <https://www.fatf-gafi.org/>
8. Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей (ФАТФ) URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/FATF>
9. Anti-Money Laundering (AML) in United States of America. URL: <https://sanctionsscanner.com/aml-Guide/anti-money-laundering-aml-in-united-states-of-america-80>
10. План заходів з реалізації Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року: затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 435-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80#Text>
11. Інформування про результати роботи Держфінмоніторингу за 2022 рік. URL: <https://fju.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/Informuvannya-pro-rezultati-roboti-derzhfinmonitoringu-za-2022-rik.html>
12. Що таке AML? URL: <https://blog.whitebit.com/uk/what-is-anti-money-laundering/#heading-0>
13. Боротьба з відмиванням грошей: що таке БВГ і чому це важливо. URL: <https://www.sas.com/ua/insights/fraud/anti-money-laundering.html>
14. Кіберполіція доєдналася до міжнародного проєкту з протидії «відмиванню» коштів із використанням віртуальних активів. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/kiberpolicziya-doyednalasya-domizhnarodnogo-proyektu-z-protydiyi-vidmyvanniu-koshtiv-iz-vykorystannyam-virtualnyx-aktyviv-879/>

